

Jag må vara kvinna, men lyssna på mig!

- En undersökning om kvinnors politiska deltagande i Linköpings
stadsfullmäktige år 1919-1920

Olivia Wildsjö

Linnéa Sjövall

Handledare: Lars Kvarnström

Innehållsförteckning

1. Bakgrund.....	2
1.1 Avgränsningar.....	4
2. Syfte.....	6
2.1 Frågeställningar.....	6
3. Källmaterial.....	7
4. Metoddiskussion.....	8
5. Forskningsläge.....	9
6. Undersökning.....	11
7. Resultat.....	21
8. Analys och diskussion.....	25
Referenslista.....	30

1. Bakgrund

Kvinnlig rösträtt röstades igenom år 1919 och tillämpades i val för första gången år 1921, men frågan om kvinnans allmänna och lika rösträtt hade väckts mycket tidigare. År 1899 lämnade Fredrika Bremer-förbundet, en utav Sveriges äldsta kvinnoorganisationer, in en begäran om rösträtt och strax efter sekelskiftet formades rösträttsrörelsen Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt - LKPR.¹ Kvinnors lika rösträtt i den nationella politiken medförde att de därmed också var valbara till politiska uppdrag, som exempelvis ledamot i riksdagen. År 1922 intog de fem första kvinnorna plats i endera av riksdagens två kamrar, men redan sedan flera år tillbaka hade kvinnor varit en del av den kommunala politiken. Den kommunala rösträtten, som tidigare enbart innefattat ogifta kvinnor, inkluderade även gifta kvinnor från år 1909, vilket även medförde att kvinnor, gifta som ogifta, blev valbara för kommunalpolitik samma år.²

Med redogjord bakgrund i åtanke väcktes en rad frågor hos oss om de första politiskt aktiva kvinnorna i Sverige, och då inte dessa första fem riksdagsrepresentanterna. Utan de frågor som väcktes hos oss handlar istället om de första politiska kvinnorna i mindre städer, hur de tog sig in i politiken på kommunal nivå och vilka de var. Även frågor som: påverkades den kvinnliga politikerns engagemang på kommunal nivå av det faktum att de ännu inte hade lika rätt att påverka på nationell nivå, och hur såg ett tidigt förekommande kvinnligt politiskt engagemang ut?

I syfte att undersöka detta har vi avgränsat vårt område till Linköpings kommun och de tidigt förekommande kvinnliga politikerna i stadens stadsfullmäktige. Vi har även valt att avgränsa undersökningen till åren 1919 och 1920. Linköping stadsfullmäktige bestod åren 1919 och 1920 av sammanlagt 44 personer, varav 37 män och 7 kvinnor.³ För att besvara uppsatsens syfte har vi utöver avgränsningen till Linköpings kommun även gjort ett urval på fyra stycken kvinnliga politiker ur Linköpings stadsfullmäktige, där enstaka eller ett flertal var aktiva samtidigt under perioden 1916–1930. Gemensamt för alla kvinnor är att de var aktiva i

¹ Ulla Manns, "Kvinnlig rösträtt", *Nationalencyklopedin*, ej uppdaterad, <<https://www-ne-se.e.bibl.liu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvinnlig-rösträtt>> (hämtad: 2023-09-15).

² Göteborgs universitetsbibliotek, "Tidslinje", *KvinnSam*, 2010-11-17, <<http://www2.ub.gu.se/kvinn/portaler/rostratt/tidslinje/iframe.xml>> (hämtad: 2023-11-08).

³ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-04-08, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

stadsfullmäktige under åren 1919-1920, vilket är den period som kommer undersökas. De fyra kvinnorna vars engagemang som kommer att undersökas och redogöras för är: Eva Hanzén, Sigrid Örn, Hedvig Torell och Hulda Nyman. Urvalet på de fyra kvinnorna utgör lite över hälften av det totala antalet kvinnor som satt i stadsfullmäktige under de två utvalda åren. Det sammanlagda antalet kvinnliga representanter i stadsfullmäktige under den här perioden utgör knappt en femtedel av stadsfullmäktiges totala antal ledamöter, och vårt urval utgör således en ännu mindre andel. Vad gäller kvinnors ingång i politiken i Linköping under den här tiden har vi funnit att en lokal avdelning av landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR) startades i Linköping år 1903 och att det i regel var lärarinnor som hade ett starkt inflytande, inte minst via olika föreningar som arbetade för kvinnlig rösträtt, i likhet med LKPR.⁴

Eva Hanzén var en liberal politiker som satt i stadsfullmäktige år 1916–1920. Hon var verksam i bland annat husmodersföreningen och landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR), där hon satt som vice ordförande i Linköpingsavdelningen. Eva Hanzén var även utbildad lärarinna i grunden och arbetade vid Linköpings Elementarläroverket för flickor. Eva var gift med publicisten och redaktören Johan Hanzén, som även han var politiskt aktiv. Johan Hanzén var ledamot i drätselkammaren under samma period som Eva Hanzén var ledamot i stadsfullmäktige.⁵

Sigrid Örn var en del av den politiska högern och satt i stadsfullmäktige år 1919–1922. Hon var den första kvinnliga nämndledamoten i Linköping efter att hon tillträtt som ledamot i fattigvårdsstyrelsen år 1910.⁶ Hon var även ordförande i sällskapet för förbättrad fattigvård, suppleant i fosterbarnsnämnden samt engagerad i Röda Korsets verksamheter. Sigrid Örn arbetade likt Eva Hanzén som lärarinna.⁷

⁴ Linköping kommun, "Första kvinnorna i stadsfullmäktige", *Linköping stadsarkiv*, 2021-09-01, <<https://www.linkoping.se/uppleva-och-gora/Arkiv/stadsarkiv/linkopings-historia/demokratiaret-1921/forsta-kvinnorna-inom-linkopingspolitiken/>> (hämtad: 2023-11-21)

⁵ Linköping kommun, "Vilka var de?", *Linköpings stadsarkiv*, 2022-11-29, <<https://www.linkoping.se/uppleva-och-gora/Arkiv/stadsarkiv/linkopings-historia/demokratiaret-1921/forsta-kvinnorna-inom-linkopingspolitiken/vilka-var-de-test/>> (hämtad: 2023-09-21)

⁶ Linköping kommun, "Första kvinnorna i stadsfullmäktige", *Linköping stadsarkiv*, 2021-09-01, <<https://www.linkoping.se/uppleva-och-gora/Arkiv/stadsarkiv/linkopings-historia/demokratiaret-1921/forsta-kvinnorna-inom-linkopingspolitiken/>> (hämtad: 2023-11-21)

⁷ Ibid

Hedvig Torell var också en del av den politiska högern och satt i stadsfullmäktige år 1919–1930. Hon var verksam i högerns kvinnoförbund samt stöttade fattigvårds- och skolkoloniverksamheterna. Hedvig Torell var till skillnad från de andra högerpolitiska kvinnorna inte utbildad lärarinna, utan arbetade istället som affärsföreståndarinna samt engagerade sig i sin makes företag.⁸

Hulda Nyman var aktiv inom det socialdemokratiska arbetarpartiet och satt i stadsfullmäktige mellan åren 1919-1926. Hennes man var också aktiv inom stadsfullmäktige under samma period. Hulda beskrivs av andra som en aktiv deltagare i arbetarrörelsen och som en pionjär inom den socialdemokratiska kvinnoklubben.⁹ Hon var även ledamot i livsmedelsstyrelsen i Linköping.¹⁰

1.1 Avgränsningar

Vi har valt att göra ett urval på fyra stycken kvinnliga politiker där samtliga sitter i stadsfullmäktige som tidigast år 1916 och inte senare än år 1930. Utöver det satt alla fyra politiker i stadsfullmäktige under åren 1919-1920, vilket är de enda åren under perioden som alla var aktiva samtidigt. Det fanns fler kvinnor i Linköping som var aktiva inom politiken under denna period men detta urval har vi gjort utifrån tillgång till information samt delvis på grund av politisk tillhörighet. Urvalet är även baserat på kvinnornas olika engagemang inom olika organisationer, förbund och föreningar. Detta har gjorts för att kunna undersöka om det finns en koppling mellan deras övriga engagemang med deras politiska arbete i stadsfullmäktige. Anledningen till att vi valde just dessa kvinnor har dels att göra med att det finns mycket information kring deras övriga engagemang, dels för att deras övriga engagemang skiljer sig från varandra. De nackdelar som dock finns med detta urval är att två kvinnor representerar samma politiska ideologi samtidigt som liberalism och socialdemokrati enbart representeras av en kvinnlig representant vardera. Detta tenderar till att högerpolitiken blir överrepresenterad, vilket är något som vi kommer ha i beaktning.

⁸ Ibid

⁹ Ibid

¹⁰Projekt Runeberg, "Rösträtt för kvinnor", *Rösträtt för kvinnor*, ej uppdaterad, <<http://runeberg.org/rostrattkv/7/0088.html>> (hämtad: 2023-11-08)

Utöver det är det även värt att poängtera att kvinnliga politikers engagemang inte kan generaliseras utifrån grunden att de är just kvinnor. Med det menar vi att det inte nödvändigtvis är så att kvinnor engagerar sig i samma frågor enbart på grund av att de är kvinnor. Alla politiker, även kvinnor kommer från olika socioekonomiska förhållanden med olika bakgrunder vilket innebär att deras politiska engagemang kommer att se väldigt olika ut och de tenderar att sympatisera med olika politiska ideologier som en följd av detta. Detta innebär att deras möjligheter till politiskt engagemang, och hur deras politiska engagemang tar form, kan komma att skilja sig åt. Gemensamt för alla är dock att alla kvinnor fick möjlighet till att kunna engagera sig, dels genom kommunalrösträtt och valbarhet 1909 och dels genom den allmänna och lika rösträtten som infördes i riksdagen 1921.

2. Syfte

Utifrån ovanstående redogörelse har vi konkretiserat ett syfte inom kvinnopolitisk historia med lokal anknytning. Syftet är därmed att utreda de valda kvinnliga politikernas ingång i politiken och deras tid som ledamöter i Linköpings kommuns stadsfullmäktige. Detta innebär att vi exempelvis kommer att fokusera på sådant som vilken plats tog de och vilken plats fick de lov att ta, vilka frågor engagerade de sig i och hur utvecklades deras engagemang över tid. Vidare ämnar vi undersöka om politikernas enskilda personliga intressen samt politiska och sociala engagemang i andra föreningar, förbund och organisationer återspeglas i deras arbete och medverkan i stadsfullmäktige.

2.1 Frågeställningar

1. I vilken omfattning syns de fyra kvinnornas deltagande och inflytande i stadsfullmäktige och finns det någon skillnad i jämförelse med männen?
2. Vad finns det för koppling mellan de fyra kvinnornas politiska och sociala engagemang i utomstående föreningar och organisationer och deras arbete i stadsfullmäktige?

3. Källmaterial

Vi kommer att använda stadsfullmäktigeprotokoll från undersökningens berörda år. Protokollen ska användas för att se hur kvinnornas roll framställs samt för att kunna se om de fick möjlighet att driva frågor i stadsfullmäktige. Även protokoll från andra politiska uppdrag såsom inom kommunala nämnder kommer att undersökas. Vi kommer även att använda oss av dokument från olika organisationer, föreningar, och förbund som de olika kvinnorna engagerade sig i för att även där se deras roll samt vilka frågor de drev. Informationen från stadsfullmäktigeprotokollen samt dokumenten från nämnderna och de olika organisationerna kommer att jämföras med varandra för att se om de frågor som kvinnorna engagerade sig i när det kommer till nämnderna och organisationerna, också förs fram i stadsfullmäktige. I de fall där brist på dokumentation från nämnderna eller de övriga organisationerna, föreningarna, och förbunden råder, kommer vi utgå ifrån den biografiska fakta vi har om kvinnorna gällande deras övriga engagemang och jämföra det med den information som framkommer av stadsfullmäktigeprotokollen.

4. Metoddiskussion

I vår uppsats kommer vi använda oss av en kvalitativ metod för att besvara en av frågeställningar. Frågan är av sådan karaktär att vi behöver analysera och tolka vårt källmaterial för att komma fram till ett resultat, vilket är i linje med den grundläggande förutsättningen i den kvalitativa metoden - textanalys.¹¹ Vi kommer att analysera och tolka stadsfullmäktigeprotokollen och dokumenten från de olika organisationerna, föreningarna och nämnderna som kvinnorna var organiserade i. Vi ska sedan jämföra dem med varandra och därigenom kunna dra slutsatser som besvarar våra frågeställningar. Den första frågeställningen är däremot av sådan karaktär att den kommer att besvaras via en kvantitativ metod. Detta på grund av att frågeställningen behöver besvaras genom jämförelser mellan kvinnor och män och det blir därav en avvikelser från metoden som används vid den tidigare nämnda frågeställningen.

Olika begrepp som kommer att beröras vidare i texten är främst begrepp rörande politik och andra organisatoriska engagemang. Innebörden av dessa begrepp kommer att framgå genom sitt sammanhang, men de begrepp som kan tolkas på olika sätt kommer vi att tolka och redogöra för dess betydelse i vårt sammanhang.

¹¹ Maria Sjöberg, "Textanalys", i Martin Gustavsson och Yvonne Svanström (red). *Metod: Guide för historiska studier* (Lund 2018), s. 69-70.

5. Forskningsläge

Att förhandla sitt medborgarskap: kvinnor som politiska aktörer i Örebro 1900–1950 av Gunnela Björk. En avhandling av historikern Gunnela Björk som behandlar problematiken kring att mäns och kvinnors medborgarskap skiljde sig mycket från varandra trots införandet av allmän och lika rösträtt år 1921. Hon lyfter att det nya medborgarskapet som allmän och lika rösträtt ändå inte innebar att kvinnorna inkluderades i samhället fullt ut. Björk påpekar även att andra organisationer såsom kvinnoföreningar var ett sätt för kvinnor att tillsammans kunna engagera sig i samhället då det fortfarande var svårt för dem att få en plats inom exempelvis politiken och olika fackföreningar.¹²

Vägen till varannan damernas: om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970–2002 av Lenita Freidenvall. Statsvetaren Lenita Freidenvall har i sin doktorsavhandling främst fokus på kvinnor inom politiken från år 1970 fram till 2002 men det finns även delar som tar upp hur det såg ut redan från 1917. Freidenvall lyfter att kvinnor i början togs med in i politiken för att det var obligatoriskt med en kvinna eller att det skulle se bra ut för partiet att de hade med en kvinna. Hon framför därmed att kvinnor inte hade en viktig roll och de var endast en del av det för att det skulle se bra ut utifrån.¹³

Kvinnor på gränsen till medborgarskap: genus, politik och offentlighet 1800-1950 med redaktörerna Christina Florin och Lars Kvarnström. Bokens olika författare lyfter likt bokens titel kvinnor på gränsen till medborgarskap ur en rad olika perspektiv och via olika exempel och nedslag. Politisk aktivism både i sin helhet i kampen för kvinnlig rösträtt men även när det kommer till specifika sakfrågor lyfts, där prostitution, fattigvård och barnavård är exempel på förekommande teman. Det vi har tagit ut som fokus från denna text är de bakomliggande anledningarna till kvinnors aktiva arbete för kvinnlig rösträtt vid samhällets alla nivåer och agendan bakom de politiskt aktiva kvinnorna i Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR). I boken presenteras i kapitlet skrivet av Josefin Rönnbäck två argument som tillskrivs de kvinnor som arbetade för kvinnlig rösträtt genom LKPR, där det ena argumentet menar på att kvinnlig rösträtt skulle tvinga den mansdominerade politiken att

¹² Gunnela Björk, *Att förhandla sitt medborgarskap : kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900-1950*, (Lund: 1999)

¹³ Lenita Freidenvall, "Vägen till Varannan damernas : om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002", Doktorsavhandling, Stockholms Universitet, (Stockholm 2006)

erhålla kvinnornas röster, och därigenom bli tvungna att engagera sig i och lyfta kvinnors intressefrågor. Det andra argumentet består av drivkraften till att vara en del av beslutsfattandet, till följd av ett misstroende gällande mäns vilja att gå dem till mötes och agera i deras sak.¹⁴

De tre ovanstående tidigare forskningarna har en tydlig koppling till våran uppsats då de berör kvinnors ingång i politiken, vilka svårigheter de mötte samt hur de på andra sätt organiserade sig för att kunna vara en del av samhället. Dessa tre avhandlingar är dock inte på en lokal nivå utan berör istället det nationella läget samt ett annat geografiskt område i Sverige. Men det bör ändå ses som relevanta då de lyfter sådant som är relevant för oss samt ger en tydlig bakgrund till hur det såg ut för kvinnor överlag i Sverige innan införandet av den kvinnliga rösträtten.

¹⁴ Josefin Rönnbäck, "Rätt är makt: rösträtten som mål och medel för Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt", i Christina Florin och Lars Kvarnström (red), *Kvinnor på gränsen till medborgarskap: genus, politik och offentlighet 1800-1950* (Stockholm 2001), s.170.

6. Undersökning

Undersökningen kommer att disponeras utifrån respektive valda kvinnliga politiker samt utifrån kvinnornas deltagande i relation till de manliga ledamöterna och slutligen utifrån två relevanta nämnder. Det medför att undersökningen därmed kommer att bli uppdelad i olika rubriker, där vardera undersöker ovanstående nämnda delar av undersökningen. Detta kommer att genomföras via återberättelser från stadsfullmäktiges protokoll och berörda nämnders protokoll. Gällande kvinnorna är det deras synliga, nedtecknade engagemang som framkommer i protokollen som kommer att återges. På så sätt ges en tydlig översikt på de enskilda kvinnornas aktiva deltagande som sedan kommer att jämföras med deras övriga engagemang och med varandra. Undersökningen av männen i stadsfullmäktige och de två nämnderna kommer också genomföras via återberättelser från respektive protokoll för att bidra till undersökningens helhet.

Eva Hanzén

Eva Hanzén var den första kvinnliga representanten i Linköpings stadsfullmäktige. Hon blev invald år 1916, och valdes initialt på två år.¹⁵ Hanzén representerade liberalerna i stadsfullmäktige, men hade utöver sitt arbete i stadsfullmäktige ett övrigt politiskt engagemang bland annat som verksam i husmodersföreningen och vice ordförande för Linköpingsavdelningen för LKPR. I grunden var Eva Hanzén utbildad lärarinna och arbetade vid Linköpings Elementarläroverk för flickor. Hon var även gift med drätselkammarledamoten, Johan Hanzén. Vid ett antal tillfällen under hennes tidiga år i stadsfullmäktige redovisas inkomna motioner och framställningar som är adresserade till "herrar stadsfullmäktige".

År 1919 inleddes med Eva Hanzén som ensam kvinna på listan över då sittande representanter i stadsfullmäktige. Hon blir nyvald den 18 mars, något som presenteras i protokollet daterat till den 8 april, samtidigt som de resterande tre utvalda kvinnorna som ämnas undersökas blir invalda i stadsfullmäktige.¹⁶ I början av året presenterades ett förslag

¹⁵ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1916-05-30, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

¹⁶ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-04-08, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

från folkskolestyrelsen gällande ökade dyrtidstillägg för slöjdlärare, något som Hanzén, i sällskap av andra, yrkade för att stadsfullmäktige skulle bifalla.¹⁷

I protokollet från den 12 juni 1919 finner vi den första motionen som är upptagen i stadsfullmäktige av en kvinna. Det är Hanzén som lyfter en motion gällande ett förslag om att mer pengar ska ges från kommunen till Vita bandets vårdhem för ogifta mödrar.¹⁸ Motionen och det färdigformulerade förslaget antogs senare under året och bidraget till Vita bandets vårdhem höjdes. Vid beslutsfattandet under det senare mötet lyfts Hanzén tydligt upp som upphovsperson till motionen.¹⁹

Under hösten instämde Hanzén i en diskussion kring en motion gällande tillstånd för försäljning av öl. En handfull personer hade vid tidpunkten ansökt om tillstånd "att utskänka pilsnerdricka", där Hanzén instämde i yrkandet att bifalla samtliga ansökningar med undantag för en.²⁰

Senare under hösten behandlades en motion gällande ekonomiskt bidrag till en nykterhetskurs som var tänkt att hållas i Motala. Motionen har vid tillfället för mötet blivit kommenterat av drätselkammaren såväl som beredningsutskottet, som båda avråder stadsfullmäktige att ta ett beslut i frågan som motionen avser. Hanzén yrkar ensam på bifall till motionen, men vid omröstning avslås den till följd av vice ordförandes yttrande om att besluta enligt drätselkammaren och beredningsutskottets inrådan. Detta är sista gången som hon förekommer i protokollen vid namn under diskussion och behandling av motioner. Under verksamhetsåret förekommer även Hanzén som justerare av protokoll vid två tillfällen.²¹

Hanzén förekommer i protokollen flertalet gånger under år 1920, och första gången hon återfinns är genom en motion gällde upprättande av ett stadsbibliotek i Linköping kommun.²² Under våren inkom en motion från en änka som önskade att bli befriad från de kommunalskulder som hennes man lämnat efter sig efter hans död året innan. Drätselkammaren och beredningsutskottet hävdar att detta inte är en fråga som ska behandlas av stadsfullmäktige, vilket några nämnda representanter instämmer i. Däremot yrkade herr

¹⁷ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-03-26, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

¹⁸ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-06-12, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

¹⁹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-09-30, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²⁰ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-10-28, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²¹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-11-25, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²² Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-03-26, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

Wahlberg med instämmande från Eva Hanzén att stadsfullmäktige bör bifalla motionen och befria änkan från inbetalning av skulden. Beslutet som fattades var däremot i motsats till Hanzén ståndpunkt i frågan då motionen avslogs.²³

Under hösten yttrade sig Hanzén i en fråga gällande ekonomiska beslut avseende terminsavgifterna och kommunalt ekonomiskt stöd till Linköpings Elementarläroverk för flickor. Drätselkammaren har yttrat sig i frågan och givit ett utlåtande som sedan beredningsutskottet ställde sig bakom. Efter diskussionen yrkar Hanzén på att beslut bör fattas huvudsakligen enligt drätselutskottets yttrande men med vissa ändringar. Terminsavgifterna som enligt förslaget var satta till 125 kronor för elev tillhörande Linköping stad samt 175 kronor för elev från annan ort, skulle enligt Hanzén tillsammans med medhållande manliga ledamöter, ändras för elever från landsbygden till det belopp som styrelsen för Elementarläroverket ursprungligen föreslagit - 150 kronor. Det framgår inte klart vilken grupp av elever som Hanzéns förslag på ändring avser, om det syftar till elever från annan ort eller om elever från landsbygden är en egen nytillkommen kategori i diskussionen. Beslutet som slutligen fattas är till Hanzéns nackdel då hennes yrkande enbart erhåller 5 röster vid voteringen.²⁴

Ytterligare under samma möte som ovanstående behandlas en fråga gällande lärarinnor vid Elementarläroverket för flickor, i skrivelsen berörs lärarinnornas dyrtidstillägg som är tänkt att betalas ut retroaktivt för året tre första kvartal. Hanzén yrkar på att stadsfullmäktige bör fatta beslut i enlighet med beredningsutskottet, som har lagt till ett uttalande gällande att dyrtidstillägget inte bör vara bindande "för en kommande reglering av deras löner". Det blev en omröstning i frågan och utgången blev att motionen antogs med majoritet i enlighet med Eva Hanzéns yrkande. Till sist i samma mötesprotokoll tilltalas stadsfullmäktige i två av fyra inkomna motioner som "herrar stadsfullmäktige".²⁵

Till följd av den diskussion som redogörs för ovan gällande förbättringar av villkor för lärarinnor vid Linköpings Elementarläroverk för flickor yrkar Hanzén under det nästkommande mötet att en lärarinna ska få ersättning för bostad och bränsle, vilket några manliga ledamöter instämmer i. Under mötet föreslås även att en

²³ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-05-25, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²⁴ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-11-30, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²⁵ Ibid

levnadskostnadsundersökning ska genomföras och att det ska tillsättas en kommitté på 5 personer för att göra detta. Till denna kommitté blev Hanzén invald för att genomföra undersökningen. Avslutningsvis, under mötet yrkade Hanzén på att en kvinna skulle ersätta en dåvarande man som vid tiden för mötet lämnat in en ansökan om att bli entledigad från sitt uppdrag i stadsfullmäktige.²⁶

Hedvig Torell

Hedvig Torell var en kvinnlig politiker som var en del av den politiska högern, hon satt i stadsfullmäktige mellan åren 1919 och 1930. Utöver stadsfullmäktige var hon verksam i högerns kvinnoförbund samt att hon stöttade fattigvårds- och skolkoloniverksamheterna. Torell blev invald på två år i stadsfullmäktige 18 mars 1919 och detta fastställdes under stadsfullmäktigemötet 8 april samma år.²⁷ Under årets gång var hon deltagande under ett fåtal tillfällen, hon tillförde aldrig någon egen motion eller skrivelse. Under det första halvåret förekommer hennes namn endast en gång och det är gällande en motion kring en kvinna som vill söka tillstånd till att sälja begagnade kläder. I denna fråga yrkade Torell på att motionen skulle bifalla och efter röstning gick denna motion sedan igenom.²⁸

Under den andra delen av halvåret syns hon istället ett flertal gånger, bland annat gällande en motion kring att införa en nöjesskatt. Det var en grupp män som yrkade att nöjesskatten skulle exkluderas gällande musikaliska tillställningar, det var således en annan grupp där Torell instämde att motionen skulle bifalla så som förslaget ursprungligen var.²⁹ Vid ett annat tillfälle nämns hon och Eva Hanzén då de instämde på en motion kring ett antal olika kvinnor och män som hade ansökt om tillstånd för att sälja öl. Denna motion hade behandlats i ett eget utskott och Hedvig Torell var sedan delaktig under bestämmandet i stadsfullmäktige.³⁰ Den sista gången som hon förekommer i protokollet under år 1919 är i samband med en motion gällande byggandet av folkets park utifrån de intäkter som inkommit av nöjesskatten som hade införts tidigare under året diskuterades. Torell höll med i denna fråga och ansåg att byggandet av folkets park skulle bekostas av intäkterna från nöjesskatten.³¹

²⁶ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-12-29, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²⁷ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-04-08, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²⁸ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-05-27, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

²⁹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-08-26, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³⁰ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-10-28, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³¹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-12-12, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

Under nästkommande år driver hon inte heller någon egen motion eller skrivelse men hennes namn återfinns dels vid ett antal instämmanden och yrkanden och dels då hon utses till justerare av ett protokoll.³² Senare under våren förs en diskussion kring ett förändringsarbete av belvederen, vilket är ett utkikstorn i trädgårdsföreningen. Det framförs olika förslag från olika parter kring hur detta ska finansieras, det som alla är överens om är att det ska genomföras ett förändringsarbete. Torell instämmer i diskussionen kring ett yrkande att det ska finansieras dels genom intäkterna från nöjesskatten och dels via ett tillfälligt lån.³³

Vid ett tillfälle diskuterades en skrivelse som inkommit från folkskolestyrelsen gällande att bygga en ny skola i Tannefors. Skrivelsen diskuterades mellan drätselkammaren, beredningsutskottet och stadsfullmäktige och då främst gällande finansiering. Torell instämde med drätselkammaren vars förslag var att inte bygga någon ny skola på grund av att det inte fanns tillräckligt bra ekonomiska förutsättningar i kommunen, detta blev även beslutet som slutligen fattades. Senare under året uppkom detta förslag genom en ny motion där Torell fortfarande instämde i att det inte skulle byggas någon ny skola.³⁴

I slutet av året nämns Torell vid två tillfällen, den första gången var då hon instämde i ett yrkande gällande en motion kring att utse tre revisorer som ska ha i uppdrag att granska livsmedelsnämndens räkenskap och förvaltning. Den andra gången där hennes namn förekommer är i en diskussion kring att höja priset för gas från 40 öre till 50 öre, en man yrkade för att behålla priset och Torell instämde med det förslaget. Resultatet blev således att behålla det gamla priset på gas.³⁵

Sigrid Örn

Sigrid Örn var politiker för den politiska högern och var verksam i stadsfullmäktige mellan 1919 och 1922. I Linköping var hon den första kvinnliga nämndledamoten. Under hennes första år i stadsfullmäktige redogörs i ett av protokollen för hennes omval till fosterbarnsnämnden, vilket indikerar att hon blivit invald i den nämnden något år tidigare. Utöver detta var Örn även ledamot i fattigvårdsstyrelsen och ordförande i sällskapet för förbättrad fattigvård, samt engagerad i Röda Korsets verksamhet. Likt Eva Hanzén arbetade

³² Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-01-27, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³³ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-04-27, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³⁴ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-06-15, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³⁵ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-12-16, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

Sigrid Örn som lärarinna vid Elementarläroverket för flickor, men saknade till skillnad en formell utbildning i grunden. I likhet med Hulda Nyman och Hedvig Torell blir Sigrid Örn invald i stadsfullmäktige på två år den 18 mars, och protokollförs den 8 april.³⁶

Vid ett möte lyfts hälsovårdsnämndens framställning gällande höjd ersättning till ett mindre antal barnmorskor, vid förlossningar utförda längre bort från innerstaden och vid så kallade fattigförlossningar. Såväl drätselkammaren som beredningsutskottet kommenterar förslaget och vid förhandling yrkar flera representanter på olika tillägg till motionen. Vid tillägget “att en förbättring i barnmorskornas avlöningsförhållanden vore skäligen påkallad, men att en förhöjning i den från fattigvården nu utgående ersättningen icke borde äga rum” instämde Sigrid Örn i detta.³⁷

I slutet av året presenterades ny- och omval för diverse kommunala befattningar. Där presenteras Sigrid Örn som omvald suppleant på tre år i fosterbarnsnämnden. Örn blir utöver suppleantuppdraget i fosterbarnsnämnden även omvald ledamot till fattigvårdsstyrelsen.³⁸ Utöver detta justerade Sigrid Örn ett protokoll under verksamhetsåret 1919.³⁹

Under våren 1920 tog Örn upp en motion angående ett undantag från nöjesskatten gällande ett evenemang som skulle hållas i en lokal belägen i centrum den 12 maj. Evenemanget var en minnesfest tillägnad Florence Nightingale.⁴⁰ Nightingale var en sjuksköterska i England under senare delen av 1800-talet, och tjänstgjorde som militärsjukvårdare åt brittiska soldater under Krimkriget. Hon hyllades för sina insatser och upprättade emellertid en högskoleutbildning för blivande sjuksköterskor. Den första högskoleutbildningen för sjuksköterskor i Sverige utan religiös koppling var grundad av organisationen Röda Korset, där skolans första föreståndarinna tidigare varit student vid Nightingales högskola.⁴¹ Sigrid Örn var själv engagerad inom Röda Korset och kan ha upptagit motionen i stadsfullmäktige till följd av det.

³⁶ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-04-08, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³⁷ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-03-26, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³⁸ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-12-12, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

³⁹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-12-19, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴⁰ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-04-27, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴¹ Röda Korsets Högskola, “ Florence Nightingale - grundare av det moderna sjuksköterskeyrket, *Vår historia*, 2022-06-27,

<https://www.rkh.se/om-oss/det-har-ar-roda-korsets-hogskola/var-historia/florence-nightingale--grundare-av-det-moderna-sjukskoterskeyrket/> (hämtad: 2023-11-09)

Hulda Nyman

Hulda Nyman var en kvinnlig politiker som var en del av det socialdemokratiska arbetarpartiet, hon satt i stadsfullmäktige mellan åren 1919 och 1926. Utöver stadsfullmäktige var hon aktiv i arbetarrörelsen, socialdemokratiska kvinnoklubben samt att hon var ledamot i livsmedelsstyrelsen i Linköping. Nyman blev invald i stadsfullmäktige 18 mars 1919, för att sitta till och med 1922. Detta fastställdes under stadsfullmäktigemötet 8 april samma år.⁴² Under årets gång drev hon ingen motion eller skrivelse, under den första hälften var hon närvarande vid ett antal möten, men hennes namn framkommer inte utöver det. Under den andra hälften av året var hon mer delaktig.

Den första gången hon var delaktig framkommer under hösten 1919 då hon blev invald i en kommitté som skulle utreda och ge förslag på reducering av förnödenhetspriser i kommunen.⁴³ Senare under hösten yttrade hon sig i en fråga gällande uppdelning av Linköping i olika barnmorskedistrikt. Under det här mötet hade det ursprungliga förslaget återkallats och gjorts om, vilket föranledde nya uttalanden från drätselkammaren och beredningsutskottet. Förslaget som lämnats av barnmorskestyrelsen och hälsovårdsnämnden innebar att dela upp Linköping i tre olika barnmorskedistrikt, något som nu drätselkammaren och beredningsutskottet samt några stadsfullmäktigeledamöter nu ställt sig bakom. Stadsfullmäktiges vice ordförande yrkade däremot, där bland andra Hulda Nyman som instämde, på flera på ett antal förändringar och förtydliganden. Exempelvis att medicinalstyrelsen skulle godkänna att staden indelas i tre olika distrikt och att barnmorskornas ersättningar i natura skulle bestämmas till att motsvara ett visst belopp.⁴⁴

Det sista tillfället där hennes namn förekommer under år 1919 är då hon blir utvald till suppleant i två år i fattigvårdsnämnden.⁴⁵ Under 1920 syns inte Nymans deltagande så mycket i stadsfullmäktige. De två gånger hennes namn förekommer är dels vid ett tillfälle då hon utsågs till protokolljusterare.⁴⁶ Dels då hon av stadsfullmäktige blev omvald som kretsombud i den tionde kretsen.⁴⁷

⁴² Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-04-08, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴³ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-10-28, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴⁴ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-11-25, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴⁵ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-12-12, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴⁶ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-06-15, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴⁷ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-12-29, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

Männen i stadsfullmäktige

Under åren 1919-1920 utgörs stadsfullmäktige av sammanlagt 44 personer, varav 37 män och 7 kvinnor. Vi har valt att göra ett urval på fyra stycken olika protokoll från perioden, två stycken från vardera år. De två protokollen från vardera år är sedan slumpmässigt utvalda från vardera halvår. Det vill säga ett från början av 1919 och 1920 och ett från slutet av 1919 och 1920. Syftet med detta är att översiktligt jämföra männens respektive kvinnornas deltagande och inflytande i stadsfullmäktige. Jämförelsen kommer att göras med fokus på antalet yttranden, vilket innebär att upptagna motioner, tillfällen som protokolljusterare och andra tillfällen där deras namn nämns utan att själva ha sagt något, inte kommer att räknas med. De protokollen som vi har valt är: 29 april 1919, 28 oktober 1919, 26 mars 1920 och 30 november 1920.

Från det första protokollet år 1919 återfinns 12 stycken yttranden av män samt inget yttrande av någon kvinna.⁴⁸ I det andra protokollet för 1919 återfinns 56 yttranden av män samt 2 yttranden av kvinnor.⁴⁹ I det första protokollet år 1920 förekom 13 stycken yttranden av män samt inget yttrande av någon kvinna.⁵⁰ I det andra protokollet för 1920 förekom 25 stycken yttranden från män samt 5 stycken av kvinnor.⁵¹ Sammanställt yttrade de manliga politikerna sig 106 gånger jämförelsevis med de kvinnliga politikerna som yttrade sig 7 gånger, vilket talar för en stor överrepresentation av manliga politiker.

Fattigvårdsstyrelsen

Sigrid Örn var ledamot i fattigvårdsstyrelsen de båda undersökta åren 1919 och 1920, och redan i det första protokollet för året 1919 står Örns namn med på närvarolistan.⁵² Totalt var hon närvarande vid 10 tillfällen under år 1919, samt vid 8 tillfällen under året 1920.

Ett av de tillfällen där hon nämns år 1919 är när hon lämnar ett förslag av ersättare till ett tidigare kretsombud som vid tillfället skulle avgå. Hon lade även fram ett förslag gällande en person som hon ansåg hade rätt till ekonomiskt bidrag från fattigvården, vilket godkändes av

⁴⁸ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-04-29, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁴⁹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-10-28, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁵⁰ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-03-26, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁵¹ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920-11-30, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁵² Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1919-01-03, Fattigvårdsstyrelsen. Linköpings stadsarkiv.

fattigvårdsstyrelsen. Utöver det ser vi också hur hon, på uppdrag av fattigvårdsstyrelsen, beslutar att de ska ta ansvar för sanatorievården av en dotter vars far var inskriven i fattigvården.⁵³

Under året 1920 inkommer en ansökan gällande hyresbidrag som den sökande önskar få utbetalt från fattigvården, men Sigrid Örn upplyser fattigvårdsstyrelsen om ett redan befintligt ekonomiskt stöd som betalas ut till den sökande och hans hustru. Av den anledningen väljer fattigvårdsstyrelsen att inte godkänna ansökan.⁵⁴ I likhet med föregående år, finns även år 1920 en bestämmelse kring fattigvårdens åtagande att betala för en kvinnas intagande på ett sanatorium, denna gång med överenskommelsen att kvinnans make ska betala för fortsatt vård. Även denna gång är fattigvårdsstyrelsens ansvarsförbindelse framförd av Sigrid Örn.⁵⁵

Gemensamt för båda åren 1919 och 1920 är att Sigrid Örn vid flera tillfällen betalat ut ett ekonomiskt understöd i förskott till fattiga hemmahörande i andra kommuner. Detta är någonting som förekommer sammanlagt 31 gånger.⁵⁶ En stor del av fattigvårdsstyrelsens ledamöter och suppleanter betalar ut detta ekonomiska understöd, men det framgår inte med klarhet på vilka grunder, varför beloppen är olika, och om det är ledamöterna och suppleanterna själva som står för det ekonomiska bidraget eller om de endast ansvarar för utbetalningen från fattigvården.

När det gäller Hulda Nymans engagemang och deltagande i fattigvårdsstyrelsen så är det i mindre en omfattning än Sigrid Örn. I protokollet från 26 november 1919 framkommer det att Hulda Nyman blir invald som suppleant från den tionde kretsen. Det var en person från vardera krets som blev invald i fattigvårdsstyrelsen som suppleant.⁵⁷ Under år 1920 får hon delta vid ett möte, då hon ersatte herr Lindstén. Vid detta möte förekommer hennes namn sedan ytterligare en gång då hon ska betala ut 30 kr vardera i extra understöd i förskott till två kvinnor hemmahörande i Karlskrona respektive Viby socken.⁵⁸

Fosterbarnsnämnden

⁵³ Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1919-04-30, Fattigvårdsstyrelsen, Linköpings stadsarkiv.

⁵⁴ Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1920-03-29, Fattigvårdsstyrelsen, Linköpings stadsarkiv.

⁵⁵ Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1920-08-25, Fattigvårdsstyrelsen, Linköpings stadsarkiv.

⁵⁶ Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1919-1920, Fattigvårdsstyrelsen, Linköpings stadsarkiv.

⁵⁷ Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1919-11-26, Fattigvårdsstyrelsen, Linköpings stadsarkiv.

⁵⁸ Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1920-07-28, Fattigvårdsstyrelsen, Linköpings stadsarkiv.

Fosterbarnsnämnden har ett mycket begränsat antal arkivhandlingar sparade i Linköpings stadsarkiv, vilket medförde att mängden information arkivet hade att bidra med var mycket begränsad. Vad gäller fosterbarnsnämnden var Sigrid Örn presenterad som suppleant i fosterbarnsnämnden första protokoll för år 1919.⁵⁹ De protokoll som finns bevarade är från mötet den 16 januari, den 20 mars samt den 18 september. Sigrid Örns namn förekom inte vid något av dessa tre mötestillfällen. Protokoll och övriga handlingar från år 1920 saknades helt.

I stadsfullmäktigeprotokollen kan man utläsa ett suppleantomval av Örn i protokollet den 12 december 1919.⁶⁰ Detta styrks av redogörelsen i början av fosterbarnsnämndens verksamhetsår 1919, där Örn presenteras som en av de sittande suppleanterna i fosterbarnsnämnden.⁶¹ Hur länge hon var suppleant i fosterbarnsnämnden innan år 1919 är inte undersökt. Däremot är det fastställt att hon var deltagande i fosterbarnsnämnden innan hon blev invald i stadsfullmäktige, något hon blev den 18 mars 1919 och som protokollfördes den 8 april samma år.

⁵⁹ Protokoll från fosterbarnsnämnden, 1919-01-16, Fosterbarnsnämnden, Linköpings Stadsarkiv

⁶⁰ Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919-12-12, Stadsfullmäktige. Linköpings stadsarkiv.

⁶¹ Protokoll från fosterbarnsnämnden, 1919-01-16, Fosterbarnsnämnden, Linköpings Stadsarkiv

7. Resultat

Resultatet som presenteras är en sammanfattning av de kvinnliga politikernas deltagande räknat utifrån hur många gånger deras namn förekommer i protokollen. I sammanställning av resultatet inkluderas inte de tillfällen som kvinnornas namn förekommer på närvaro- eller frånvarolistan samt de tillfällen de blir in- eller omvalda i stadsfullmäktige. Utöver den kvantitativa sammanställningen presenteras även vilken typ av engagemang och deltagande som återfinns från kvinnorna under perioden. De kvinnliga politikernas deltagande och deras uppvisade engagemang delas in i kategorierna yrkande, instämmande, upptagna motioner samt tillfällen som protokolljusterare. Resultatet presenterar också de tillfällen då kvinnorna blir in- eller omvalda till nämnder eller styrelser. Skillnaden på ett yrkande och ett instämmande i denna kontext är huruvida den kvinnliga politikern i fråga själv tillför något till diskussionen eller beslutsfattandet, eller om hon enbart yttrar att hon håller med om det någon annan har sagt. Till sist kommer resultatet även urskilja eventuella mönster gällande vilken typ av deltagande och engagemang som främst kan förknippas med kvinnan i fråga och om det finns generella ämnen och specifika frågor som de respektive kvinnorna engagerar sig mer i än andra.

Eva Hanzén

Eva Hanzéns deltagande återfinns i protokollen vid 12 olika tillfällen från åren 1919 och 1920. Dessa tillfällen är fördelade på sex yrkanden, två upptagna motioner, två instämmanden och två tillfällen där Hanzén varit justerare för protokoll. Fördelade på respektive år syns Hanzén i protokollet för 1919 sex gånger, i form av två yrkande, en upptagen motion, ett instämmande och två justeringar av protokoll. Även under år 1920 förekommer hon sex gånger i protokollen, då i form av fyra yrkanden, en upptagen motion och ett instämmande.

Den ena motionen som Hanzén lyfte i stadsfullmäktige gällde ett ekonomiskt bidrag från kommunen till stöd för Vita bandets vårdhem för ogifta mödrar. Den andra motionen handlade om förslaget att upprätta ett stadsbibliotek i Linköping.

Vad gäller hennes yrkanden som framförs i protokollen är de i övervägande fall relaterade till skolfrågor och inte minst specifikt rörande Linköpings Elementarläroverk för flickor. Hennes engagemang riktas också till stor del mot lönefrågor kopplade till anställda vid

Elementarläroverket. Exempel på detta engagemang är bifall till motion om höjda dyrtidstillägg för slöjdlärare, godkännande av ansökan om ersättning och bostad till en lärarinna vid Elementarläroverket, som inträffade i samband med en diskussion gällande förbättringar av lärarinnors villkor. Hon var även engagerad i frågan gällande lärarinnors generella dyrtidstillägg, och i diskussionen rörande terminsavgifterna vid Elementarläroverket för flickor.

Utöver ovanstående yrkanden är de två övriga inte sammankopplade till lönefrågor för anställda vid Elementarläroverket eller på annat sätt kopplat till skolfrågor. Dessa två övriga yrkanden har heller inte någon koppling till varandra. Ett yrkande gäller att ge ett ekonomiskt bidrag till en nykterhetskurs i Motala, en fråga som både drätselkammaren och beredningsutskottet avrådde från att fatta beslut i och där Hanzén var den enda i stadsfullmäktige som uttalat ville bifalla motionen. Avslutningsvis yrkar hon på att en kvinna bör ersätta den man som vid tiden för mötet lämnat in en ansökan om att bli entledigad från sitt arbete som ledamot i stadsfullmäktige.

De två tillfällen där Hanzén instämmer i andra ledamöters yrkanden är dels medhåll gällande att bifalla majoriteten av ansökningar angående utskänkningstillstånd av alkohol, dels när en motion gällande huruvida en änka ska bli fri från sin avlidne makes skulder eller inte, där alla utom två ville avslå motionen och Hanzén instämmer i att motionen bör godtas. Dessa instämmanden är fristående från tidigare nämnt engagemang och deltagande. Vad gäller det första instämmandet gör Hanzén detta i enlighet med Hedvig Torell.

Hedvig Torell

Sammanfattningsvis återfinns Hedvig Torells namn 11 gånger i protokollen från åren 1919 och 1920. Av de 11 gånger som hennes namn förekommer under åren så är det vid ett yrkande gällande en motion, åtta gånger är det då hon gör instämmanden i andra personers yrkanden eller då hon instämde i ett redan färdigt presenterat förslag samt en gång då hon är justerare av ett protokoll. Fördelat kring respektive år förekommer hennes namn fyra gånger under år 1919 i form av ett yrkande och tre instämmanden, respektive sju gånger under år 1920 i form av sex instämmanden och är vid ett tillfälle justerare av protokoll.

Generellt sett så förekommer Hedvig Torells delaktighet och engagemang i stadsfullmäktige under sådana situationer där olika typer av arbetsfrågor främst gällande kvinnor, men även gällande män, behandlades. Exempelvis då en kvinna ansöker om att få sälja begagnade kläder, vilket Torell yrkar på att det ska godkännas. Ett annat tillfälle är då flera män och kvinnor ansöker om tillstånd för att få bedriva försäljning av alkohol, där hon också instämmer på att motionen ska godkännas för alla ansökande. Torells namn förekommer även vid frågor gällande kommunens ekonomi och finansiella prioriteringar. Detta handlar dels om att hon instämmer i ett förslag gällande att införa nöjesskatt och senare vid olika förslag av hur intäkterna för nöjesskatten ska användas i kommunen. Hennes namn återfinns även vid ett annat tillfälle, vilket var gällande en motion kring att skapa en revisionsgrupp som skulle granska livsmedelsnämndens räkenskaper och förvaltning. Utöver det förekommer inte Torells namn gällande någon annan typ av fråga.

Sigrid Örn

Sigrid Örn's sammanfattade engagemang och deltagande i stadsfullmäktige är ojämnt fördelat mellan de två undersökta åren. Utöver hennes namn på närvarolistan förekommer endast en upptagen motion till stadsfullmäktige under hela år 1920. Däremot återfinns hennes namn vid några fler tillfällen år 1919, då med ett instämmande, omval till suppleant i fosterbarnsnämnden, omval till ledamot i fattigvårdsstyrelsen samt vid ett tillfälle som protokolljusterare. I samband med omvalet till de kommunala befattningarna år 1919, där Örn blir omvald till suppleant till fosterbarnsnämnden och som ledamot till fattigvårdsstyrelsen, förekommer inga övriga yttranden från Örn själv.

Till följd av det bristfälliga antalet egna yrkanden, instämmanden och upptagna motioner är underlaget för att dra generella slutsatser kring Örn's engagemang litet. Däremot kan en huvudsaklig koppling göras när det gäller vilka frågor och områden som Örn var särskilt engagerad i. Det kan man se genom hennes instämmande gällande höjda barnmorskelöner. Det var den första gången hon personligen yttrade sig enligt protokollen, där hon instämde i ett tillägg vad gällde en motion kring höjd ersättning till ett antal barnmorskor. Tillägget hon instämde i påpekade att barnmorskornas löner bör höjas men att det inte ska ske på bekostnad av det ekonomiska stöd som utgår till fattigvården, vilket kan kopplas till hennes eget engagemang inom fattigvårdsstyrelsen. Örn tar utöver detta även upp en motion till behandling, en motion som gällde undantag från nöjesskatt för Florence Nightingales

minnesfest. Motionen har skickats in av två privatpersoner, men Florence Nightingale som den inkomna motionen handlar om har kopplingar till Röda korset, vilket var en organisation som Örn själv hade ett personligt engagemang i. Det är okänt huruvida motionens två upphovspersoner var anknutna till Röda korset.

Hulda Nyman

Hulda Nymans namn förekommer sammanfattningsvis i protokollen under åren 1919 och 1920 fyra gånger. De fyra gångerna som hennes namn förekommer är då hon blir invald i en kommitté och då hon blir invald som suppleant i en nämnd. De övriga två gångerna är när hon dels gör ett instämmande i en diskussion kring en motion och dels en gång då hon är justerare av ett protokoll. Fördelat kring respektive år förekommer hennes namn tre gånger under år 1919 i form av att hon blir invald i en kommitté, invald som suppleant i en nämnd samt ett instämmande, respektive en gång under år 1920 i form av justerare till ett protokoll.

Kring Hulda Nymans aktiva deltagande i stadsprotokollen så går det inte att se en generell koppling mellan de frågor som hon engagerar sig i. Detta på grund av att kommittén hon blir invald i ska utreda och ge förslag för sänkning av förnödenhetspriser, hon blir invald som suppleant i fattigvårdsnämnden och slutligen så handlar diskussionen som hon instämmer i, om en uppdelning av olika barnmorskedistrikt i Linköpings kommun.

8. Analys och diskussion

Analysen och diskussionen kommer att utgå ifrån resultatet från undersökningen, där resultatet dels kommer att jämföras mellan de olika kvinnorna, dels mellan deras övriga politiska engagemang och slutligen insatt i en större kontext med hänsyn till forskningsläget. Genom detta kommer vi att besvara våra två frågeställningar.

Av resultatet kan man utläsa att Eva Hanzén främst var aktivt deltagande i frågor gällande löner och villkor för tjänstgörande lärare och liknande frågor gällande elementarläroverket för flickor i Linköping. Detta går enkelt att koppla till hennes utbildning och yrke som lärarinna. Under de två undersökta åren förekommer ett antal diskussioner och beslutsfattande i frågor gällande skolor, utbildning och anställdas villkor. Utöver elementarläroverket för flickor behandlas även frågan kring upprättandet av en ny skolbyggnad i Tannefors, en diskussion som Hedvig Torell är engagerad i, men där Hanzén inte förekommer med något synligt deltagande eller påverkan på diskussion eller beslut. Vad vi kan se så yttrar sig Hanzén uteslutande i skolrelaterade frågor som gäller just elementarläroverket för flickor, vilket eventuellt kan förklaras av ett personligt intresse till följd av att Hanzén själv tjänstgjorde som lärarinna på skolan.

Likt det som tidigare nämnts i bakgrunden gällande den kvinnliga rösträttsrörelsen och det ökade intresset för kvinnors möjlighet att engagera sig politiskt, var just lärarinnor i Linköping starka röster för denna sak, inte minst genom föreningar vars syfte var att ägna sig åt dessa frågor. Eva Hanzén var den första kvinnliga stadsfullmäktigeledamoten i Linköping, inte bara i jämförelse med det urval av kvinnliga politiker som förekommer i den här undersökningen, utan av samtliga kvinnliga politiker i Linköping. Det är därför högst rimligt att hon, som utbildad och verksam lärarinna, som samtidigt var engagerad i Linköpings-avdelningen av LKPR, var den första kvinnan i stadsfullmäktige. Däremot, som tidigare nämnt, redovisas inkomna motioner och framställningar vid ett antal tillfällen under hennes år i stadsfullmäktige som adresserade till "herrar stadsfullmäktige". Detta förekom delvis under den tid då Hanzén satt som ensam kvinna i stadsfullmäktige, men även efter att övriga kvinnor blivit invalda i början av år 1919. Det talar i Hanzéns fall för att hennes politiska engagemang uppmärksammats och stöttats vid valet till stadsfullmäktige, eftersom hon blev invald, men att den politiska organisationen och den politiska debatten i övrigt inte har hängt med utvecklingen i samma takt. Lenita Freidenvall konstaterar i sin

doktorsavhandling att kvinnor inledningsvis inkluderades i politiken för att det skulle se bra ut för partiet och menar därmed att kvinnor inte hade en viktig roll som politiker utan snarare bidrog till den mansdominerade politiken enbart genom sin närvaro. Vi kan se ett samband mellan Freidenvalls slutsats och företeelsen att adressera Linköpings stadsfullmäktige som "herrar stadsfullmäktige" vilket förekom under den undersökta perioden.

Det framgår även att Hanzén var engagerad i husmodersföreningen, en förening som syftade åt att stärka kvinnans roll som husmoder baserat på att det under den här tiden var, och historiskt hade varit, kvinnans arbetsplats, men behandlats som hennes uppenbara roll och någonting att förvänta sig av en gift kvinna med barn. Den första motionen som en kvinna tar upp till förhandling i Linköpings stadsfullmäktige är Hanzén som vill att stadsfullmäktige ska besluta om utbetalning av ett ekonomiskt stöd till Vita bandets vårdhem för ogifta mödrar. Dessa delar av Hanzéns politiska engagemang överensstämmer med de argument som presenteras av Josefin Rönnbäck i sitt kapitel i boken Kvinnor på gränsen till medborgarskap. Rönnbäck talar om två generella argument till varför kvinnor engagerade sig i rösträttsfrågan och då i synnerhet genom LKPR. Delvis för att tvinga de manliga politikerna att agera och intressera sig för kvinnofrågor, i syfte att erhålla kvinnors röster, men också för att kvinnorna själva ville vara en del av beslutsfattandet och på det sättet påverka de frågor de själva prioriterade. De två argumenten syftar i källtexten åt kvinnlig rösträtt i riksdagen, vilket inte är fallet här, med däremot kan en generell slutsats dras utifrån texten. Kvinnor ville in i politiken och det beslutsfattande rummet för att driva frågor i deras intresse, vilket det finns goda skäl att argumentera för att så var fallet för Hanzén med hänsyn till hennes engagemang i husmodersföreningen och i frågan om ekonomiskt stöd till vårdhemmet för ogifta mödrar.

Utifrån resultatet av Hedvig Torells deltagande i stadsfullmäktige kan en slutsats dras att hon främst är engagerad i frågor som gäller arbete och att skapa arbetstillfällen samt frågor gällande ekonomi och finansiella prioriteringar i kommunen. Resultatet kan därav kopplas till hennes övriga engagemang på flera olika sätt. För det första kan det kopplas mellan att hon ville bidra till att skapa fler arbetstillfällen för kvinnor och hennes engagemang i högerns kvinnoförbund. Detta genom att i protokollen återfinns två instämmanden från Torell i motioner där kvinnor ville starta olika typer av försäljningar. Detta kan tolkas som att hon ville bidra till möjligheten för mer arbetstillfällen för kvinnor. I samband med hennes övriga engagemang i kvinnoförbundet så kan en slutsats dras att ett engagemang för kvinnor finns både via hennes arbete i stadsfullmäktige och i hennes deltagande i kvinnoförbundet. Att

Torell hade ett engagemang i ett kvinnoförbund är inget ovanligt för kvinnor under denna tid. Gunnela Björk framför i sin avhandling att kvinnor under denna tid ofta engagerade sig i olika kvinnoförbund eller kvinnoföreningar för att få en plats inom både politiken och fackföreningar. Därav kan en förståelse skapas kring att kvinnor under den undersökta tiden hade ett intresse i att engagera sig tillsammans med andra kvinnor i olika kvinnorelaterade organisationer för att skapa större förutsättningar för en ingång i politiken.

Som tidigare skrivet kan det även utläsas att hennes aktiva deltagande i stadsfullmäktige gällde olika ekonomiska frågor och finansiella prioriteringar i kommunen. Detta på grund av att hon instämmer i förslag gällande införandet av nöjesskatt, vad intäkterna från nöjesskatten ska finansiera, att stadsfullmäktige inte skulle finansiera byggandet av en ny skola samt om priset för gas skulle vara detsamma eller öka. Utifrån detta kan en slutsats dras att hon hade ett ekonomiskt tänkande och intresse. Utöver hennes arbete i stadsfullmäktige var hon i övrigt engagerad i fattigvården, detta engagemang syns även i stadsfullmäktige då hon blir invald i fattigvårdsstyrelsen. Den koppling man skulle kunna dra mellan detta är att hon har ett ekonomiskt tänkande och engagemang överlag, men inte att hon är snål eller sparsam. Utan att det istället kan handla om att hon ville att ekonomin skulle värnas om och prioriteras för de frågor som hon ansåg var viktigast.

Vad gäller det resultat som sammanställts av Sigrid Örn's deltagande i stadsfullmäktige kan man dra slutsatsen att hennes politiska engagemang och ambition främst låg i en specifik samhällsfråga - fattigvården. Sigrid Örn blev under året 1919 omvald som ledamot av fattigvårdsstyrelsen, en nämnd som hon vid tillfället varit ledamot av sedan 1910. Där går det att se en tydlig koppling mellan hennes deltagande i stadsfullmäktige och hennes engagemang inom fattigvården i form av instämmandet i förslaget gällande att höja barnmorskelöner, men inte på bekostnad av det ekonomiska stödet till fattigvården. Utöver detta finns det inga ytterligare kopplingar mellan hennes deltagande i stadsfullmäktige respektive fattigvårdsstyrelsen, däremot framgår det tydligt att Sigrid Örn var mer aktiv som ledamot i fattigvårdsstyrelsen än vad hon var som ledamot i stadsfullmäktige.

Till följd av det som presenteras angående Örn's engagemang i fattigvårdsstyrelsen kan man se att hon inte bara är närvarande och på pappret en del av nämndens politiska arbete, utan utgör en aktiv och drivande del där till skillnad från vad man kan hävda angående hennes deltagande i stadsfullmäktige. I fattigvårdsstyrelsen delger Örn sina tankar och presenterar

förslag och hon tar upp specifika vårdärenden som hon, bland andra, anser ska få ekonomiska bidrag och stöttning i syfte att personen inskriven i fattigvården ska få den vård som personen eller personens anhöriga behöver. Tillsammans med övriga ledamöter i styrelsen betalar Örn återkommande ut ekonomiskt understöd till fattiga hemmahörande i andra kommuner.

Liksom tidigare nämnt har vi inte funnit de bakomliggande orsakerna till dessa utbetalningar, vilka som har rätt att få dem, hur beloppen till varje person bestäms etc, men det går däremot att fastställa att Sigrid Örn, enligt fattigvårdsstyrelsens protokoll, bidrar ekonomiskt till minst en individ varje gång dessa utbetalningar sker. Örn var utöver sitt ledamotsuppdrag i fattigvårdsstyrelsen även ordförande i sällskapet för förbättrad fattigvård, vilket avslutningsvis bidrar till att ge den samlade bilden av att det var där hennes stora samhällseliga och politiska engagemang låg. Att hon blir invald till stadsfullmäktige kan tyda på att hennes engagemang inom fattigvården starkt uppmuntrades och uppskattades av kommunens väljare.

Ur undersökningen framkommer även att Sigrid Örn vid ett tillfälle tar upp en inkommen motion i stadsfullmäktige som inkommit från två upphovspersoner. Motionen gäller befriande av nöjesskatt för en uppkommande minnesfest för Florence Nightingale, och som tidigare redogjorts för i resultatkapitlet kan det eventuellt finnas en koppling mellan Sigrid Örn och upphovspersonerna till motionen, med Nightingale och Röda korset som gemensam nämnare, något som skulle kunna belägga anledningen till varför Sigrid Örn är den som aktivt upptar motionen till dagordningen under stadsfullmäktigemötet. Detta har ej varit möjligt att undersöka då vi kontaktat Linköpings lokala Röda korset-avdelning och efterfrågat tillgång till deras arkivhandlingar som förvaras på Linköpings föreningsarkiv, utan framgång.

Ur det tidigare presenterade resultatet av Hulda Nymans aktiva deltagande i stadsfullmäktige är det dessvärre svårare att dra slutsatser mellan hennes deltagande i stadsfullmäktige och hennes övriga engagemang. Det på grund av att det endast återfinns ett yttrande i form av ett instämmande, under hela den undersökta periodens gång. Detta instämmande gjorde Nyman kring en motion om att göra en uppdelning av olika barnmorskedistrikt i kommunen. Det som däremot går att dra en slutsats kring är hennes övriga engagemang i livsmedelsstyrelsen och att hon i stadsfullmäktige blir invald i en kommitté som ska utreda och ge förslag kring sänkning av förnödenhetspriser. Eftersom livsmedel är en del av samlingsbegreppet förnödenheter så kan en koppling göras mellan dessa två. Detta tyder på att även hennes politiska engagemang tenderar att ha en speciell inriktning, likt de andra kvinnorna.

En slutsats som kan dras kring Hulda Nymans till synes ganska begränsade engagemang i stadsfullmäktige är att hon möjligtvis inte hade rätt förutsättningar till att kunna engagera sig politisk. Man skulle kunna tänka sig att kvinnor under denna tid som tillhörde den politiska högern hade både större möjligheter och förutsättningar för att kunna engagera sig politiskt, än vad kvinnor som tillhör den politiska vänstern hade. Detta kan även kopplas till det som Lenita Freidenvall lyfter kring att kvinnor till en början endast togs med in i politiken för att det var obligatoriskt att inkludera en kvinna i partiet samt att det skulle se bra ut utifrån. Med denna kunskap kan en slutsats dras kring att Hulda Nyman likt som andra kvinnor kanske endast var inkluderade för att det skulle se bra ut.

När man även ser till det resultat från undersökningen gällande skillnaden mellan män och kvinnor, så framkommer det en betydande skillnad. Ur de fyra slumpmässigt valda protokollen så yttrade sig männen 106 gånger respektive kvinnorna som yttrade sig 7 gånger. Även sett till att stadsfullmäktige utgjordes av 44 personer varav 37 män och 7 kvinnor, så innebär det att männen var en majoritet både antalsmässigt och hur mycket plats de tog. Gunnela Björk menar att trots införandet av den allmänna och lika rösträtten 1921 så skilde sig det kvinnliga och manliga medborgarskapet åt och att det ändå inte inkluderade kvinnorna fullt ut i samhället. Då kan man förutsätta att kvinnorna inte hade samma möjligheter som männen under denna tid och att det faktiskt inte fick möjligheten att ta den plats inom politiken, som de annars möjligtvis hade velat ta. Därmed kan man sammanfattningsvis peka på att det finns en tydlig skillnad mellan hur mycket männen och kvinnorna syns i stadsfullmäktige och vilken plats de tar, även om det möjligen handlar om vilken plats som de tilläts att ta.

Slutligen kan man se både likheter och skillnader mellan alla de fyra kvinnorna. De skillnader som dels finns mellan dem är deras aktiva deltagande i stadsfullmäktige som skiljer sig från varandra. Under den undersökta perioden ser vi att Eva Hanzéns deltagande är tydligt övervägande i förhållande till de övriga tre kvinnorna. Hanzéns deltagande och engagemang är fortfarande förhållandevis litet i jämförelse med männen, men klart mest av kvinnorna. Vad det kan bero på är svårt att ge ett konkret svar på, men vår tanke är att det har att göra med hur lång tid kvinnorna vid tidpunkten för de undersökta åren har varit invalda i stadsfullmäktige. De undersökta åren är dels det allra första, dels det andra året som de tre kvinnorna Torell, Örn och Nyman tjänstgör i stadsfullmäktige. Eva Hanzén har vid samma

tidpunkt varit invald i stadsfullmäktige i tre års tid, vilket skulle kunna innebära att hon blivit mer bekväm i sin roll och börjat ta mer plats. För att undersöka huruvida denna teori skulle stämma skulle en ytterligare undersökning behöva genomföras där protokoll från senare år stod i fokus. Det är alltså ingen slutsats vi kan dra men en möjlig teori att utreda, som en fortsättning där vår undersökning slutar.

En ytterligare skillnad som finns mellan kvinnorna är vad för typ av frågor som de främst är engagerade i. Exempelvis har vi konstaterat att Hanzén intresserade sig för utbildningsfrågor i synnerhet för flickor, att Örn intresserade sig för fattigvården och engagerade sig mer i fattigvårdsstyrelsen mer än vad man kan se i stadsfullmäktige. Vad som dock är överensstämmande mellan kvinnorna är den typ av frågor som deras namn förekommer vid, att det är gällande frågor som är av den mjukare varianten. Det är sådana typer av frågor som man stereotypiskt kan koppla till kvinnors intressen såsom hushåll, mat, socialt skyddsnet och utbildning för flickor.

Referenslista

Källmaterial

Linköpings stadsarkiv.
Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1919.
Fattigvårdsstyrelsen.

Linköpings stadsarkiv.
Protokoll från fattigvårdsstyrelsen, 1920,
Fattigvårdsstyrelsen.

Linköpings Stadsarkiv.
Protokoll från fosterbarnsnämnden, 1919.
Fosterbarnsnämnden.

Linköpings stadsarkiv.
Stadsfullmäktigeprotokoll, 1919.
Stadsfullmäktige.

Linköpings stadsarkiv.
Stadsfullmäktigeprotokoll, 1920.
Stadsfullmäktige.

Litteratur

Björk, Gunnela, *Att förhandla sitt medborgarskap : kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900-1950*, (Lund: 1999)

Freidenvall, Lenita, "Vägen till Varannan damernas : om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002", Doktorsavhandling, Stockholms Universitet, (Stockholm 2006)

Göteborgs universitetsbibliotek, "Tidslinje", *KvinnSam*, 2010-11-17,
<<http://www2.ub.gu.se/kvinn/portaler/rostratt/tidslinje/iframe.xml>> (hämtad: 2023-11-08)

Linköping kommun, "Första kvinnorna i stadsfullmäktige", *Linköping stadsarkiv*,
2021-09-01,
<<https://www.linkoping.se/uppleva-och-gora/Arkiv/stadsarkiv/linkopings-historia/demokratia-ret-1921/forsta-kvinnorna-inom-linkopingspolitiken/>> (hämtad: 2023-11-21)

Linköping kommun, "Vilka var de?", *Linköpings stadsarkiv*, 2022-11-29, <<https://www.linkoping.se/uppleva-och-gora/Arkiv/stadsarkiv/linkopings-historia/demokratia-ret-1921/forsta-kvinnorna-inom-linkopingspolitiken/vilka-var-de-test/>> (hämtad: 2023-09-21)

Manns, Ulla, "Kvinnlig rösträtt", *Nationalencyklopedin*, finns ej datum för senast uppdaterad, <<https://www-ne-se.e.bibl.liu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/kvinnlig-rostratt>> (hämtad: 2023-09-15)

Rönnbäck, Josefin, "Rätt är makt: rösträtten som mål och medel för Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt", i Christina Florin och Lars Kvarnström (red), *Kvinnor på gränsen till medborgarskap: genus, politik och offentlighet 1800-1950* (Stockholm 2001), s.170.

Projekt Runeberg, "Rösträtt för kvinnor", *Rösträtt för kvinnor*, finns ej datum för senast uppdaterad, <<http://runeberg.org/rostrattkv/7/0088.html>> (hämtad: 2023-11-08)

Röda Korsets Högskola, "Florence Nightingale - grundare av det moderna sjuksköterskeyrket", *Vår historia*, 2022-06-27, <<https://www.rkh.se/om-oss/det-har-ar-roda-korsets-hogskola/var-historia/florence-nightingale--grundare-av-det-moderna-sjukskoterskeyrket/>> (hämtad: 2023-11-09)

Sjöberg, Maria, "Textanalys", i Martin Gustavsson och Yvonne Svanström (red). *Metod: Guide för historiska studier* (Lund 2018), s. 69-70.